

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Sundblad

Sambors efterlevandeskydd
– En rättsvetenskaplig uppsats om sambors
efterlevandeskydd i Sverige och Finland

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2018

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Allmänt	7
1.2 Syften	8
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Perspektiv och metod.....	9
1.6 Forskningsläge	9
1.7 Material.....	10
1.8 Disposition.....	10
2 SAMBOLAGSTIFTNINGENS FRAMVÄXT – EN HISTORISK BAKGRUND.....	11
2.1 Utvecklingen i svensk rätt	11
2.2 Utvecklingen i finsk rätt	12
3 DEN SVENSKA SAMBOLAGSTIFTNINGEN.....	14
3.1 Definition av samboförhållande	14
3.2 Rekvisit för att ett samboförhållande föreligger	14
4 DEN FINSKA SAMBOLAGSTIFTNINGEN.....	17
4.1 Begreppet samboförhållande	17
4.2 Rekvisit för att ett samboförhållande föreligger	17
4.2.1 Oreglerat samboförhållande	17
4.2.2 Lagreglerat samboförhållande	17
5 UPPLÖSNING PÅ GRUND AV DÖDSFALL.....	19
5.1 Den svenska sambolagstiftningen	19
5.1.1 Bodelning	19
5.1.2 Lilla basbeloppsregeln	20

5.1.3	Rätten att överta bostad vid behov	21
5.1.4	En efterlevande sambos möjligheter till stärkt efterlevandeskydd	21
5.1.4.1	Avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo	21
5.1.4.2	Testamente	22
5.1.4.3	Försäkringar	22
5.2	Den finska sambolagstiftningen	23
5.2.1	Åtskiljande av egendom	23
5.2.2	Rätt till gottgörelse	24
5.2.3	Rätt att fortsätta bo i det gemensamma hemmet	24
5.2.4	Avsaknad av rätt att hålla kvarlåtenskapen oskiftad i sin besittning	24
5.2.5	Bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap	25
5.2.6	En efterlevande sambos möjligheter till stärkt efterlevandeskydd	26
5.2.6.1	Testamente	26
5.2.6.2	Försäkringar	27
6	ÅSIKTER SOM FRAMFÖRTS I DEN SVENSKA DOKTRINEN	28
6.1	Begränsning av testationsfriheten	28
6.2	Införande av arvsrätt	29
7	ANALYS	30
7.1	Likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd i Sverige och Finland	30
7.2	Lagstiftningen gällande sambors efterlevandeskydd – en tillräcklig lagstiftning?....	31
7.2.1	Särskilt gällande den finska sambolagstiftningen	31
7.2.2	Begränsning av testationsfriheten	32
7.2.3	Arvsrätt	32
7.3	Sammanfattande slutsatser	32
	Käll- och litteraturförteckning	34
	Rättsfallsförteckning	36

SUMMARY

In recent decades, society has changed and today, the cohabitee relationship is a common form of cohabitation in both Sweden and Finland. Despite similar legal culture, the survivor's protection of cohabitees differs in these countries. The purpose of this essay is *firstly*, in the light of the legislation for cohabitees in Sweden and Finland, to describe similarities and differences regarding the survivor's protection of cohabitees in each country, and try to determine what these differences are due to. *Secondarily*, I will examine *if* and *how* a surviving cohabitee in each country can achieve a stronger financial protection than the legal protection provided by law automatically. In order to achieve the purposes of the essay, it is examined above all how the survivor's protection of cohabitees differ in Sweden and Finland and whether the respective current legislation is sufficient in today's society or if it should be strengthened.

In both Sweden and Finland, a surviving cohabitee lacks right of inheritance. If any of the cohabitees deceases, the inheritance is divided according to the legal inheritance scheme, where a surviving cohabitee is not included. However, the legislator in both countries has introduced a protection for a surviving cohabitee in respective country's legislation for cohabitees. In Sweden, the cohabitees' legal survivor's protection consists of the right to request estate division of cohabitees' common apartment and household goods, the so-called small base amount rule and the right to take over apartment in certain cases. In Finland, the cohabitees' legal survivor's protection consists of the right to demand separation of the common law spouses' property, the right to indemnification and the right to, after examination, receive grant from the deceased cohabitee's estate. According to the Finnish Cohabitees Act, however, only cohabitees, who have lived in common household for at least five years or have or have had a common child is covered by this protection.

In both Sweden and Finland, cohabitees can themselves strengthen their survivor's protection by drawing up a will or signing a life insurance. In addition, cohabitees in Sweden have the opportunity to strengthen their survivor's protection by entering into an agreement on cohabitation in undivided estate.

That the survivor's protection of cohabitees differs in Sweden and Finland may be due to the fact that Sweden received a legislation for cohabitees already in 1973, while Finland did not

receive a legislation for cohabitees until 2011, why it in Sweden for a long time has been discussed how the survivor's protection of cohabitees could be strengthened. It may also be due to the fact that the Swedish Cohabitees Act aims to provide a minimum level of protection for the weaker party, when the cohabitee relationship ends, while the Finnish Cohabitees Act aims to ensure that one cohabitee does not receive unauthorized profit at the expense of the other cohabitee.

In my analysis, I compare the Swedish and Finnish legislation regarding the survivor's protection of cohabitees and conclude that the Swedish legislation for cohabitees provides a stronger protection for a surviving cohabitee than the Finnish legislation. However, neither the current Swedish nor the current Finnish legislation regarding the survivor's protection of cohabitees is sufficient given the fact that the cohabitee relationship is a common form of cohabitation in today's society. Therefore, in my opinion, it should be strengthened by extending the freedom of testamentary disposition so that the cohabitees may will all their estate, including the common children's lawful share, to each other with the right of secondary inheritance for the children. However, in my opinion, inheritance right for surviving cohabitee should not be introduced.

SAMMANFATTNING

Under de senaste årtiondena har samhället förändrats och idag är samboförhållandet en vanlig samlevnadsform i både Sverige och Finland. Trots liknande rättskultur, skiljer sig sambors efterlevandeskydd åt i dessa länder. Syftet med denna uppsats är *i första hand* att, mot bakgrund av sambolagstiftningen i Sverige och Finland, redogöra för likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd i respektive land och försöka fastställa vad dessa skillnader beror på. *I andra hand* ska jag undersöka *om* och *hur* en efterlevande sambo i respektive land kan uppnå ett starkare ekonomiskt skydd än det rättsliga skydd som lagstiftningen automatiskt ger. För att uppnå uppsatsens syften undersöks framför allt hur sambors efterlevandeskydd skiljer sig åt i Sverige och Finland samt om den respektive nuvarande lagstiftningen är tillräcklig i dagens samhälle eller om den bör förstärkas.

I både Sverige och Finland saknar en efterlevande sambo arvsrätt. Om någon av samborna avlider, fördelas arvet enligt den legala arvsordningen, där efterlevande sambo inte ingår. Lagstiftaren i bägge länder har dock infört ett skydd för en efterlevande sambo i respektive lands sambolagstiftning. I Sverige utgörs det rättsliga efterlevandeskyddet för sambor av rätten att begära bodelning av sambors gemensamma bostad och bohag, den så kallade lilla basbeloppsregeln och rätten att överta bostad i vissa fall. I Finland utgörs det rättsliga efterlevandeskyddet för sambor av rätten att kräva åtskiljande av sambornas egendom, rätten till gottgörelse och rätten att efter prövning få bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap. Enligt den finska sambolagen omfattas dock enbart sambor som bott i gemensamt hushåll i minst fem år eller har eller har haft ett gemensamt barn av detta skydd.

I både Sverige och Finland kan sambor själva stärka sitt efterlevandeskydd genom att upprätta ett testamente eller teckna en livförsäkring. Dessutom har sambor i Sverige möjlighet att stärka sitt efterlevandeskydd genom att ingå ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo.

Att sambors efterlevandeskydd skiljer sig åt i Sverige och Finland kan bero på att Sverige fick en sambolagstiftning redan år 1973 medan Finland inte fick en sambolagstiftning förrän år 2011, varför det i Sverige under en lång tid har diskuterats hur sambors efterlevandeskydd kunde förstärkas. Det kan även bero på att den svenska sambolagen syftar till att ge ett minimiskydd åt den svagare parten när samboförhållandet upphör,

medan den finska sambolagen syftar till att den ena sambon inte ska få obehörig vinst på den andra sambons bekostnad.

I min analys jämför jag den svenska och finska sambolagstiftningen gällande sambors efterlevandeskydd och kommer fram till att den svenska sambolagstiftningen ger ett starkare skydd för en efterlevande sambo än den finska sambolagstiftningen. Trots det är varken den nuvarande svenska eller den nuvarande finska lagstiftningen gällande sambors efterlevandeskydd tillräcklig med tanke på att samboförhållandet är en vanlig samlevnadsform i dagens samhälle. Därför bör den, enligt min åsikt, förstärkas genom att testationsfriheten utökas så att samborna får testamentera all sin kvarlåtenskap, inklusive de gemensamma barnens laglotter, till varandra med efterarvsrätt för barnen. Däremot bör, enligt min åsikt, arvsrätt för efterlevande sambo inte införas.

FÖRORD

Att skriva denna uppsats har varit både spännande och utmanande. Därför vill jag börja med att tacka min familj, och framför allt min mamma Carola, för all uppmuntran, allt stöd och för att ni alltid funnits där, under inte bara detta arbete, utan under hela min studietid.

Jag vill även tacka bibliotekarie Gunilla Wiklund på Juridiska fakultetens bibliotek för all hjälp med att skaffa fram en stor del av den finska litteraturen som jag behövt för att kunna genomföra detta arbete.

Avslutningsvis vill jag naturligtvis rikta ett stort tack till min handledare Uta Bindreiter för att du hjälpt mig lyfta mitt arbete till nya höjder genom värdefulla kommentarer och synpunkter under arbetets gång.

Tack!

Lund, den 23 maj 2018

Elin Sundblad

FÖRKORTNINGAR

a.a.	anfört arbete
Arvsskattel	lagen om skatt på arv och gåva (378/1940)
bet.	utskottsbetänkande
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
f.	följande sida
FB	föräldrabalken (1949:381)
FSamboL	lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011)
FÄB	ärvdabalken (40/1965)
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
prop.	proposition
RH	rättsfall från hovrätterna
RP	regeringsproposition
SOU	statens offentliga utredningar
SSamboL	sambolagen (2003:376)
SÄB	ärvdabalken (1958:637)
ÄktB	äktenskapsbalken (1987:230)

1 INLEDNING

1.1 Allmänt

Sedan slutet av 1960-talet har samboende mellan man och kvinna utan äktenskap blivit allt vanligare medan giftermålsfrekvensen sjunkit.¹ Idag är 30 till 40 procent av de svenska förhållandena samboförhållanden och över 23 procent av de finska familjerna sambofamiljer.² Ofta är samboende ett förstadium till äktenskap, men många par väljer att skaffa barn innan de gifter sig eller fortsätter att leva som sambor livet ut. Således har rättsregler för sambor fått en stor betydelse och därför ska jag analysera huruvida den nuvarande svenska och finska lagstiftningen gällande sambors efterlevandeskydd är tillräcklig i dagens samhälle, eller om den bör förstärkas.

Samboförhållanden omfattas av det skydd som följer av artikel 8 i EKMR, enligt vilken envar har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv. Det finns dock inget krav på att stifta rättsregler för sambor, varför länderna själva får bestämma om och hur långt sambors förhållanden ska regleras i nationell rättsordning.³ Sverige stiftade särskilda rättsregler för sambor redan år 1973, medan Finland stiftade sådana rättsregler först år 2011. Det finns både likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd i respektive land och därför ska jag analysera hur det skiljer sig åt i Sverige och Finland.

I vardagen märks ofta ingen skillnad på sambor och makar, men när samboförhållandet upphör framträder skillnaderna. Detta, eftersom det i både Sverige och Finland råder stora skillnader mellan sambo- och äktenskapslagstiftningen och i ingendera av länderna har en efterlevande sambo arvsrätt. En efterlevande sambo är dock varken i Sverige eller i Finland helt utan skydd, men i bägge länder rekommenderas ändå att sambor upprättar ett inbördes testamente till förmån för varandra. Därför ska jag undersöka på vilka sätt sambor kan skaffa sig ett starkare ekonomiskt skydd, än det rättsliga skydd som lagstiftningen ger, och hur starkt skydd som kan uppnås.

---

¹ Lind (2014) s. 13.

² Brattström & Singer (2015) s. 204; Kangas (2018) s. 264.

³ Johnston and Others v. Ireland p. 68; Walleng (2015) s. 31.

1.2 Syften

Syftet med uppsatsen är *i första hand* att, mot bakgrund av sambolagstiftningen i Sverige och Finland, redogöra för likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd i respektive land och försöka fastställa vad dessa skillnader beror på. *I andra hand* ska jag undersöka *om* och *hur* en efterlevande sambo i respektive land kan uppnå ett starkare ekonomiskt skydd, än det rättsliga skydd som lagstiftningen automatiskt ger.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå uppsatsens syften har följande frågeställningar formulerats:

- Hur ser regleringen av efterlevandeskyddet ut för sambor i Sverige och Finland?
- Vad kan skälet vara till att den svenska och finska regleringen av efterlevandeskyddet ser olika ut?
- På vilka sätt kan sambor skaffa sig ett starkare ekonomiskt skydd, än det rättsliga skydd som lagstiftningen ger? Och hur starkt skydd kan uppnås?
- Hur skiljer sig sambors efterlevandeskydd åt i Sverige och Finland? Är den respektive nuvarande lagstiftningen tillräcklig i dagens samhälle, eller bör den förstärkas?

Den sista frågan är den centrala frågeställningen.

1.4 Avgränsningar

Jämförelsen mellan Sverige och Finland kommer enbart att beröra likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd; makars efterlevandeskydd i respektive land kommer endast att beröras perifert. Likaså kommer historik om den svenska och finska sambolagstiftningen enbart att behandlas ytligt.

Möjligheterna för sambor i Sverige och Finland att själva stärka sitt ekonomiska skydd genom avtal, testamente och försäkring kommer endast att nämnas kort. Detta, eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka om sambors efterlevandeskydd bör förstärkas genom lagstiftning, och inte genom parternas aktiva handlande.

Det råder stor brist på finsk doktrin, där det framförts åsikter om sambors efterlevandeskydd. Därför har jag, i kapitel sex, endast redogjort för åsikter om sambors efterlevandeskydd som framförts i svensk doktrin.

1.5 Perspektiv och metod

För att uppnå syftena med uppsatsen och besvara uppsatsens frågeställningar har jag använt mig av en rättsdogmatisk metod och ett komparativt perspektiv mellan Sverige och Finland. Denna metod och detta perspektiv har tillämpats parallellt.

Den klassiska rättsdogmatiska metoden, som bygger på rättskälleläran, har jag använt för att genom tolkning och analys fastställa gällande rätt i Sverige och Finland utifrån de allmänt accepterade rättskällorna. Först har jag använt mig av lagstiftning för att fastställa gällande rätt. Därefter har jag använt mig av förarbeten till lagstiftningen, doktrin och rättspraxis för att tolka och analysera rättsreglerna.⁴

Jag har använt ett komparativt perspektiv för att jämföra det svenska rättssystemet med det finska för att förstå likheter och skillnader mellan rättsreglerna om sambors efterlevandeskydd i respektive land. För denna uppsats föll det sig naturligt att jämföra de svenska rättsreglerna om sambors efterlevandeskydd med de motsvarande finska rättsreglerna dels, eftersom ländernas rättskulturer liknar varandra och dels, eftersom Finland relativt nyligen stiftat särskilda rättsregler för sambor.

1.6 Forskningsläge

Det finns mycket doktrin om sambors efterlevandeskydd. I svensk rätt har Margareta Brattström, som är professor i civilrätt vid Uppsala universitet, och Anders Agell, som vid sin bortgång var professor emeritus i civilrätt vid Uppsala universitet, varit framträdande i forskningen om sambors efterlevandeskydd. Även Göran Lind, som är adjungerad professor i rättsvetenskap vid Örebro universitet, är av betydelse med sina lagkommentarer till sambolagstiftningen. I finsk rätt har Urpo Kangas, som är professor i civilrätt vid Helsingfors universitet, varit framträdande på familje- och arvsrättens område. Därför har jag, vid sidan av förarbeten, främst utgått från doktrin skriven av dessa författare vid min undersökning av sambors efterlevandeskydd.

---

⁴ Kleineman (2013) s. 21 och 28.

1.7 Material

För att besvara uppsatsens frågeställningar har jag använt mig av både primära och sekundära rättskällor för respektive lands rättssystem. Primära rättskällor i form av lagstiftning, förarbeten och rättspraxis har använts för att undersöka gällande rätt. Sekundära rättskällor i form av doktrin och artiklar ur juridiska tidskrifter har använts för att tolka gällande rätt. Eftersom det råder brist på rättspraxis om sambors efterlevandeskydd från högsta domstolen i respektive land, har praxis inte fått någon central roll som rättskälla, utan de andra rättskällorna har varit avgörande för att besvara frågeställningarna.

1.8 Disposition

Uppsatsen består av sju kapitel. Kapitel ett består av en inledning, där bland annat uppsatsens syften och frågeställningar presenteras. Kapitel två beskriver kortfattat sambolagstiftningens framväxt i både Sverige och Finland. I kapitel tre redogörs för vad som avses med sambor enligt svensk rätt. Motsvarande redogörelse gällande finsk rätt finns i kapitel fyra. Kapitel fem behandlar det rättsliga efterlevandeskyddet för sambor och en efterlevande sambos möjligheter att själv stärka sitt ekonomiska efterlevandeskydd enligt både den svenska och finska sambolagstiftningen. I kapitel sex redogörs för åsikter om sambors efterlevandeskydd som framförts i den svenska doktrinen. Det avslutande kapitlet, kapitel sju, består av en analys som bygger på vad som anförts i tidigare kapitel.

2 SAMBOLAGSTIFTNINGENS FRAMVÄXT – EN HISTORISK BAKGRUND

2.1 Utvecklingen i svensk rätt

Till följd av kvinnors ökade förvärvsarbete och ökade ekonomiska självständighet började, som redan nämnts, samboende mellan man och kvinna utan äktenskap bli allt vanligare på 1960-talet. Dock innehöll redan 1946 års lag (1946:431) om folkpensionering begreppet "äktenskapsliknande förhållande". År 1973 antogs lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad, som innebar en rätt för en sambo att efter förhållandets upphörande överta parternas bostad efter behovsprövning, framför allt med hänsyn till barn om det gällde en hyresrätt eller en bostadsrätt som ägdes av den andra parten. År 1987 antogs lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem, som innebar en rätt till delning av värdet av bostad och bohag som någon av parterna skaffat för gemensamt bruk, och lagen (1987:813) om homosexuella sambor, som stadgade att bestämmelserna för heterosexuella samboförhållanden i speciallag skulle tillämpas även på homosexuella samboförhållanden. År 2003 ersattes dessa lagar av sambolagen (2003:376), SSamboL, som är könsneutral och gäller för alla samboförhållanden oavsett kön⁵. SSamboL har retroaktiv verkan, vilket innebär att den tillämpas på alla samboförhållanden som inte hade upphört innan lagen trädde i kraft den 1 juli 2013.⁶

År 1969 tillsattes kommittén *familjelagssakkunniga* i syfte att utreda den familjerättsliga lagstiftningen och dess arbete resulterade i betänkandet *Familj och äktenskap*.⁷ Redan i direktiven till familjelagssakkunniga sade justitieministern att:

"Äktenskapet har och bör ha en central plats inom familjerätten, men man bör försöka se till att den familjerättsliga lagstiftningen inte innehåller några bestämmelser som skapar onödiga svårigheter eller olägenheter för dem som skaffar sig barn och bildar familj utan att gifta sig."⁸

---

⁵ Prop. 2002/03:80 s. 39.

⁶ Agell & Brattström (2011) s. 16, 24, 246 och 248.

⁷ SOU 1972:41 s. 3.

⁸ A.a. s. 58.

Detta är ett uttryck för den så kallade neutralitetsideologin som innebär att staten ska vara neutral till frågan om en man och kvinna gifter sig eller väljer att sammanbo utan äktenskap.⁹

1987 års lag bygger på familjelagssakkunnigas betänkande *Äktenskapsbalk*.¹⁰ Familjelagssakkunniga konstaterade att:

”[...] det kan anses föreligga ett något större utrymme än man från början antog att införa lagligt skydd för den svagare parten i ett samboförhållande, utan att man därigenom kan sägas påtvinga kontrahenterna en lagstiftning som de har motsatt sig.”¹¹

Mot bakgrund av detta föreslogs en lag om sambors gemensamma hem.¹²

2003 års lag bygger på lagutskottets betänkande *Ny sambolag*.¹³ Syftet med lagen är att ge ett minimiskydd åt den svagare parten när samboförhållandet upphör.¹⁴

2.2 Utvecklingen i finsk rätt

Innan år 2011 fanns det ingen speciallagstiftning för sambor. Därför tillämpades, och tillämpas än idag, allmänna civilrättsliga bestämmelser på samboförhållanden.¹⁵

År 2008 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp för att arbeta fram bestämmelser om fördelningen av sambors egendom när ett samboförhållande upphör.¹⁶ Arbetsgruppen föreslog att en lag om upplösning av gemensamt hushåll när ett samboförhållande upphör skulle stiftas. Dessutom skulle vissa lagar som har samband med den ändras.¹⁷

År 2011 antogs lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011), FSamboL, som är könsneutral och gäller för alla samboförhållanden oavsett kön. FSamboL har retroaktiv verkan, vilket innebär att den tillämpas på alla samboförhållanden som uppfyller

---

⁹ Agell (1998) s. 521.

¹⁰ SOU 1981:85 s. 3.

¹¹ A.a. s. 97 f.

¹² Agell & Brattström (2011) s. 252.

¹³ Bet. 2002/03:LU19 s. 1.

¹⁴ Prop. 2002/03:80 s. 25.

¹⁵ RP 37/2010 s. 9.

¹⁶ A.a. s. 18.

¹⁷ Mietintö 2008:10 s. 10.

rekvisiten för ett lagreglerat samboförhållande¹⁸ och som inte hade upphört innan lagen trädde i kraft den 1 april 2011.¹⁹

---

¹⁸ Se nedan avsnitt 4.2.2.

¹⁹ Kangas (2015) s. 426 och 440.

3 DEN SVENSKA SAMBOLAGSTIFTNINGEN

3.1 Definition av samboförhållande

Enligt 1 § första stycket SSamboL avses med sambor *två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll*. Lagen gäller dock endast sådana samboförhållanden, där ingen av parterna är gift enligt 1 § tredje stycket SSamboL. De tre rekvisiten för sambor enligt SSamboL behandlas närmare i avsnitt 3.2.

Definitionen av sambor kan tillämpas även utanför SSamboL.²⁰ När det i andra lagar eller författningar nämns sambor, personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden eller liknande formuleringar, omfattas de av definitionen enligt 1 § andra stycket SSamboL.

3.2 Rekvisit för att ett samboförhållande föreligger

För det första ska det föreligga ett "stadigvarande" samboende. Med "stadigvarande" menas att samboendet inte får vara alltför kortvarigt. Om parterna sammanbott i minst sex månader, kan det ses som ett riktmärke för ett stadigvarande boende.²¹ Dock kan även sammanboende under mindre än sex månaders tid uppfylla rekvisitet och därmed omfattas av definitionen av sambor, till exempel om parterna har ingått ett avtal, upprättat ett inbördes testamente eller har ett gemensamt bankkonto.²² Även parternas gemensamma uttryckliga vilja att deras förhållande ska anses vara ett samboförhållande borde vara avgörande oavsett varaktigheten av samboendet.²³

Ett rättsfall som belyser detta är RH 2005:34. En man och en kvinna, som var folkbokförda på skilda adresser, separerade efter att ha sammanbott under elva veckor efter cirka ett års parförhållande. Mannen hade köpt en villa, där parterna hade haft som avsikt att varaktigt sammanbo och kvinnan hade tagit ett lån för reparationer i villan med villan som säkerhet. I samband med detta hade parterna upprättat ett inbördes testamente mellan "sambor". Dessutom hade parterna haft ett gemensamt bankkonto. Efter en helhetsbedömning av dessa omständigheter konstaterade tingsrätten att parterna var sambor i SSamboL:s mening.

---

²⁰ Håkansson (2016) s. 25.

²¹ A.a. s. 30.

²² Agell & Brattström (2011) s. 264.

²³ Prop. 1986/87:1 s. 368.

Mannen överklagade ärendet till hovrätten som fastställde tingsrättens dom och konstaterade att ett sammanboende under elva veckor inte är ett stadigvarande samboende, men att efter den helhetsbedömning som tingsrätten gjort, ska parterna i detta fall anses vara sambor i SSamboL:s mening.

För det andra ska parterna bo tillsammans i ett "parförhållande". Med "parförhållande" avses ett förhållande, vari normalt ingår sexuellt samliv.²⁴ Det är inte ett krav på sexuellt samliv utan det görs både en objektiv och subjektiv bedömning, där man ser på hur omgivningen betraktar parterna och hur parterna betraktar sig själva.²⁵

För det tredje ska parterna ha ett "gemensamt hushåll". Med "gemensamt hushåll" avses att parterna har *ett samarbete i vardagliga göromål samt ett visst mått av ekonomisk gemenskap eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete.*²⁶

Emellertid föreligger en presumtion för samboförhållande när parterna har gemensamma barn. Likaså när parterna är folkbokförda på samma adress. Om parterna sammanbor, men en av dem är folkbokförd på annan adress och de inte har barn, ska det göras en helhetsbedömning av rekvisiten för att avgöra om det föreligger ett samboförhållande.²⁷

Ett rättsfall som belyser detta är NJA 1994 s. 256, där en avliden sambos barn, som inte var barn till den efterlevande sambon, krävde utbetalning av ett försäkringsbelopp till sig själva i stället för till den efterlevande sambon, eftersom det enligt barnen inte förelegat något samboförhållande. Mannen och kvinnan hade haft ett förhållande under fem års tid och de hade ett gemensamt barn. Dock hade mannen haft kvar en egen lägenhet och varit folkbokförd på den adressen, där han också haft största delen av sina saker och dit han fått sin post. Enligt kvinnan hade de trots detta sammanbott i hennes villa och i mannens lägenhet hade de enbart övernattat sporadiskt. Dock hade bägge parter inför olika myndigheter uppgett att de var ensamstående. Eftersom mannen huvudsakligen bott hos kvinnan och parterna hade ett gemensamt barn som de gemensamt tagit hand om i kvinnans villa, konstaterade HD att parterna var sambor i SSamboL:s mening, och därmed också i

---

²⁴ Prop. 2002/03:80 s. 28.

²⁵ Håkansson (2016) s. 35 f.

²⁶ Prop. 2002/03:80 s. 28.

²⁷ Agell & Brattström (2011) s. 263 f.

försäkringsvillkorens mening, och att försäkringsbeloppet skulle betalas ut till den efterlevande sambon.

4 DEN FINSKA SAMBOLAGSTIFTNINGEN

Det finns två olika former av samboförhållanden: oreglerade samboförhållanden, dvs. samboförhållanden som inte regleras i någon särskild lag, och lagreglerade samboförhållanden, dvs. samboförhållanden som regleras i FSamboL.²⁸

4.1 Begreppet samboförhållande

Ett samboförhållande kännetecknas av att parterna använder enskilda tillgångar för utgifterna för det gemensamma hushållet och för gemensamma anskaffningar. I praktiken grundar sig ett samboförhållande ofta på ett konkludent eller uttryckligt avtal enligt vilket parterna ansvarar för sig själv och för den andra.²⁹

4.2 Rekvisit för att ett samboförhållande föreligger

4.2.1 Oreglerat samboförhållande

Med begreppet "oreglerat samboförhållande" avses samboförhållanden som *inte* omfattas av FSamboL. Rekvisitet för ett samboförhållande är boende. Om två personer har sammanbott under en kort tid, är de inte sambor. Om två personer har haft ett gemensamt hushåll under flera månader, kan de vara sambor. Om två personer flyttar ihop i en bostad som de har skaffat tillsammans, är de oftast sambor. Alltså har sambornas gemensamma avsikt att bo tillsammans i ett gemensamt hushåll betydelse som rekvisit för ett samboförhållande. Dessutom kan tilläggas att om två personer på grund av hinder mot äktenskap inte kan ingå äktenskap med varandra, kan de inte heller vara sambor.³⁰

4.2.2 Lagreglerat samboförhållande

Med begreppet "lagreglerat samboförhållande" avses samboförhållanden som omfattas av FSamboL. Enligt 3 § FSamboL avses med sambo *en part i ett parförhållande (samboförhållande) där parterna bor i gemensamt hushåll. Parterna ska ha bott i gemensamt hushåll i minst fem år eller ha eller ha haft ett gemensamt barn eller ha eller ha haft gemensam vårdnad om ett barn.* När ett

---

²⁸ Kangas (2018) s. 263.

²⁹ Kangas (2015) s. 426.

³⁰ A.a. s. 426 f.

oreglerat samboförhållande uppfyller rekvisiten för ett lagreglerat samboförhållande, omvandlas det automatiskt till ett lagreglerat samboförhållande.³¹

Med sambo avses dock inte en person som är gift enligt 3 § FSamboL. Därför tillämpas inte FSamboL på samboförhållanden, där den ena parten är gift, utan på sådana samboförhållanden tillämpas bestämmelserna för oreglerade samboförhållanden.³²

---

³¹ A.a. s. 439.

³² A.a. s. 440.

5 UPPLÖSNING PÅ GRUND AV DÖDSFALL

5.1 Den svenska sambolagstiftningen

Av 2 § första stycket SSamboL framgår att det finns tre olika fall som resulterar i att ett samboförhållande upphör: (1) om samborna eller någon av dem ingår äktenskap, (2) om samborna flyttar isär eller (3) om någon av samborna avlider. Denna uppsats kommer att fokusera på den tredje omständigheten, dvs. upphörande av samboförhållande om någon av samborna avlider.

En efterlevande sambo saknar arvsrätt, till skillnad från en efterlevande make. I förarbetena till 2003 års lag har detta motiverats bland annat med att man inte vill likställa ett samboförhållande med ett äktenskap av lägre dignitet.³³

5.1.1 Bodelning

Enligt 8 § första stycket SSamboL har en efterlevande sambo rätt att begära bodelning när ett samboförhållande upphör på grund av dödsfall. Bodelning kan nämligen endast ske när samboförhållandet upphör på något av de sätt som nämnts i avsnitt 5.1, förutom om samborna ingår äktenskap, då det naturligtvis inte sker någon bodelning, eftersom parterna fortfarande är i ett förhållande. Bodelningen ska baseras på de egendomsförhållanden som parterna hade den dag då samboförhållandet upphörde.

Till skillnad från makars bodelning, där allt giftorättsgods ska ingå enligt 10 kap. 1 § äktenskapsbalken, ÄktB, ska endast samboegendom ingå i sambors bodelning enligt 8 § första stycket SSamboL. Samboegendomen utgörs av sambors gemensamma bostad och bohag som förvärvats för gemensam användning enligt 3 § SSamboL. Egendom som fått genom gåva, arv eller testamente med villkoret att egendomen ska vara mottagarens enskilda, samt om något trätt i dess ställe, ingår inte i samboegendomen enligt 4 § SSamboL. Egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål ingår inte heller i samboegendomen enligt 7 § SSamboL. Att bostad som används som gemensamt hem och lösöre i hemmet är samboegendom innebär att egendomen kan delas lika vid samboförhållandets upphörande, oavsett vem av samborna som är ägare till egendomen.³⁴

---

³³ Prop. 2002/03:80 s. 27.

³⁴ A.a. s. 262.

Sambor eller blivande sambor kan skriftligen avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen enligt 9 § SSamboL. Dock kan enbart samboegendom vara föremål för ett sådant avtal.³⁵

5.1.2 Lilla basbeloppsregeln

I samband med en eventuell bodelning kan den så kallade lilla basbeloppsregeln aktualiseras. Syftet med regeln är att skydda den efterlevande sambon mot den avlidna sambons arvingar.³⁶ Enligt 18 § andra stycket SSamboL har en efterlevande sambo rätt att vid bodelningen få egendom till ett värde motsvarande två gånger det vid tiden för dödsfallet gällande prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken. Vid tiden för uppsatsens skrivande, år 2018, är prisbasbeloppet 45 500 kronor enligt 1 § förordningen (2017:865) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2018. Alltså har en efterlevande sambo år 2018 rätt att vid bodelningen få egendom till ett värde av 91 000 kronor.

Regeln motsvarar basbeloppsregeln för makar i 3 kap. 1 § andra stycket ÄktB, men garantibeloppet för sambor är enbart hälften av garantibeloppet för makar som är fyra prisbasbelopp. Därför kallas basbeloppsregeln för sambor lilla basbeloppsregeln. Detta har motiverats med att regeln är tillämplig även vid relativt kortvariga samboförhållanden och därför måste skyddet begränsas till en måttlig ekonomisk nivå.³⁷

Enligt 18 § andra stycket SSamboL aktualiseras regeln enbart om samboförhållandet upphört på grund av dödsfall. Således aktualiseras regeln inte om den ena sambon avlider efter att samboförhållandet upphört, men före bodelning har ägt rum.³⁸

Eftersom syftet med regeln även är att skydda det gemensamma hemmet, är det enbart samboegendom som omfattas vid dess tillämpning. Därför har en efterlevande sambo rätt att få två prisbasbelopp, även om hen har tillgångar som överstiger två prisbasbelopp, men som inte ingår i samboegendomen.³⁹

---

³⁵ Håkansson (2016) s. 84.

³⁶ Brattström & Singer (2015) s. 86.

³⁷ Prop. 1986/87:1 s. 110.

³⁸ Prop. 2002/03:80 s. 39.

³⁹ Brattström & Singer (2015) s. 87.

Den lilla basbeloppsregeln är en bodelningsregel, i motsats till basbeloppsregeln för makar som är en arvsregel. Detta innebär att den efterlevande sambon får full äganderätt till samboegendomen. Alltså saknar den avlidnes arvingar efterarvsrätt.⁴⁰

5.1.3 Rätten att överta bostad vid behov

Enligt 22 § första stycket SSamboL har, om sambornas bostad hyrts eller ägts av den avlidna sambon, den efterlevande sambon under vissa förutsättningar rätt att överta den gemensamma bostaden från dödsboet, även om bostaden inte utgör samboegendom och därmed inte ingår i bodelningen. Det kan även ske om den efterlevande sambon väljer att avstå från sin rätt till bodelning.

För det första måste bostaden vara en hyres- eller bostadsrätt som inte är samboegendom. För det andra måste den efterlevande sambon anses ha behov av bostaden. För det tredje måste ett övertagande med hänsyn till omständigheterna i övrigt anses vara skäligt. Om samborna inte har eller har haft gemensamma barn, kan ett övertagande av bostad ske endast om det föreligger synnerliga skäl enligt 22 § första stycket SSamboL.

En efterlevande sambo som övertar bostaden ska ersätta dödsboet för bostadens värde enligt 22 § tredje stycket SSamboL. Detta kan ske antingen genom att bostadens värde avräknas när sambornas andelar i bodelningen bestäms eller genom att det värde som saknas betalas med pengar.⁴¹

5.1.4 En efterlevande sambos möjligheter till stärkt efterlevandeskydd

5.1.4.1 Avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo

Ett första sätt för den efterlevande sambon att stärka sitt efterlevandeskydd är att, tillsammans med de andra dödsbodelägarna, ingå ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo enligt 24 kap. ärvdabalken, SÄB. Genom avtalet får den efterlevande sambon bo kvar i det gemensamma hemmet.⁴² Dödsbodelägarna är den avlidnes arvingar och testamentstagare. En efterlevande sambo blir genom att begära bodelning också

---

⁴⁰ Håkansson (2016) s. 127.

⁴¹ A.a. s. 147.

⁴² Brattström & Singer (2015) s. 191.

dödsbodelägare.⁴³ Emellertid har varje dödsbodelägare rätt att säga upp avtalet enligt 24 kap. 3 § SÄB.

5.1.4.2 Testamente

Ett andra sätt för den efterlevande sambon att stärka sitt efterlevandeskydd är att upprätta ett testamente. Ett avtal om kvarlåtenskap är ogiltigt enligt 17 kap. 3 § SÄB. Därför kan sambor endast genom testamente avtala om att egendom, som ägs av den ena parten ensam, vid dödsfall ska överföras till den andra parten.⁴⁴ Om samborna inte har upprättat ett testamente, tillfaller kvarlåtenskapen den avlidnes arvingar enligt den arvsordning som anges i 2 kap. 1-3 §§ SÄB.

Ett testamente kan dock aldrig ge en efterlevande sambo ett lika starkt skydd som en efterlevande make. Detta, eftersom ett testamente inte kan skydda den efterlevande sambon mot rätten till laglott för den avlidnes bröstarvingar, även om bröstarvingarna är sambornas gemensamma barn.⁴⁵

Parterna kan även upprätta ett *inbördes testamente*, vilket innebär att parterna ömsesidigt förordnar om sin kvarlåtenskap till förmån för varandra.⁴⁶ Eftersom sambor saknar arvsrätt, är sambor i större behov av ett inbördes testamente än makar. Dock har Wallengs studie *Att leva som sambo* bevisat att andelen sambor som upprättat ett inbördes testamente endast är cirka 18 procent, trots att 72 procent av de tillfrågade visste att sambor måste upprätta ett testamente för att ärva varandra.⁴⁷

5.1.4.3 Försäkringar

Ett tredje sätt för den efterlevande sambon att stärka sitt efterlevandeskydd är att teckna en livförsäkring för livsfall och dödsfall. Detta, eftersom den ena sambon genom ett förmånstagarförordnande i en försäkring för dödsfall kan förordna om att försäkringsbeloppet ska utbetalas till den andra sambon som förmånstagare. Försäkringsbeloppet betalas ut vid en försäkring för livsfall, dvs. en pensionsförsäkring, vid

---

⁴³ Walin & Lind (2017) s. 28.

⁴⁴ Agell & Brattström (2011) s. 258.

⁴⁵ A.a. s. 286 f.

⁴⁶ Eriksson (2008) s. 138 f.

⁴⁷ Walleng (2015) s. 96 och 111.

en viss tidpunkt i försäkringstagarens liv och vid en försäkring för dödsfall efter försäkringstagarens död.⁴⁸

5.2 Den finska sambolagstiftningen

Av doktrinen framgår att det finns tre olika fall som resulterar i att ett samboförhållande upphör: (1) om samborna ingår äktenskap, (2) om samborna inte längre vill leva tillsammans eller (3) om någon av samborna avlider.⁴⁹ Som ovan nämnts, kommer denna uppsats att fokusera på den tredje omständigheten, dvs. upphörande av samboförhållande om någon av samborna avlider.

I både oreglerade och lagreglerade samboförhållanden saknar en efterlevande sambo både arvsrätt och rätt att hålla kvarlåtenskapen oskiftad i sin besittning, till skillnad från en efterlevande make.⁵⁰ I förarbetena till 2011 års lag har detta motiverats bland annat med att man inte vill jämställa samboförhållandet med äktenskapet och göra det till en äktenskapsliknande institution.⁵¹

5.2.1 Åtskiljande av egendom

Enligt 4 § FSamboL ska sambornas egendom åtskiljas när ett lagreglerat samboförhållande upphör om en sambo eller en avliden sambos arvinge kräver det. Sambornas egendom kan åtskiljas genom ett avtalsåtskiljande, dvs. ett avtal som parterna ingår, eller ett förrättningsåtskiljande, dvs. genom att åtskiljande förrättas av en skiftesman, enligt 7 § FSamboL.

Vardera sambon äger den egendom som hen har förvärvat eller fått innan eller under samboförhållandet.⁵² Därför behåller vardera sambon sin enskilda egendom vid åtskiljandet enligt 5 § FSamboL. Om det inte av ett avtal mellan samborna eller omständigheterna i övrigt framgår och inte kan visas vilkendera sambons egendom lösöret tillhör eller att lösöret utgör gemensam egendom, ska samborna anses ha förvärvat det tillsammans med lika andelar enligt 6 § FSamboL.

---

⁴⁸ Grauers (2016) 39 f. och 195.

⁴⁹ Kangas (2018) s. 280, 284, 292 och 311.

⁵⁰ RP 37/2010 s. 15; Kangas (2015) s. 437 och 453.

⁵¹ RP 37/2010 s. 13.

⁵² Kangas (2015) s. 444.

En sambo eller en avliden sambos arvinge kan inte avtala bort rätten att få ett åtskiljande eller en skiftesman för åtskiljande av sambornas egendom. Detta är ett viktigt skydd för en efterlevande sambo.⁵³

5.2.2 Rätt till gottgörelse

Enligt 8 § första momentet FSamboL har en sambo rätt att få gottgörelse för en insats för det gemensamma hushållet när ett lagreglerat samboförhållande upphör. En sambo har rätt att få gottgörelse om insatsen för det gemensamma hushållet har hjälpt den andra sambon att öka eller bevara dennes egendom så att ett åtskiljande av egendomen skulle leda till obehörig vinst för den ena sambon på den andra sambons bekostnad. Alltså krävs det att det finns ett missförhållande mellan sambornas insatser för det gemensamma hushållet.⁵⁴

Enligt 8 § andra momentet FSamboL betraktas som en insats för det gemensamma hushållet (1) arbete för det gemensamma hushållet eller för egendom som ägs av den andra sambon, (2) användning av medel för det gemensamma hushållet, (3) placering av medel i egendom som ägs av den andra sambon, eller (4) annan jämförbar verksamhet. Om insatsen som har lett till obehörig vinst med hänsyn till omständigheterna är ringa, föreligger inte någon rätt till gottgörelse.

Till skillnad från vad som gäller för åtskiljande av egendom, kan en sambo avtala bort rätten till gottgörelse.⁵⁵

5.2.3 Rätt att fortsätta bo i det gemensamma hemmet

En efterlevande sambos rätt att fortsätta bo i bostaden som har använts som gemensamt hem beror på om den är en hyres- eller bostadsrätt. En efterlevande sambo har rätt att fortsätta hyresförhållandet enligt 11 och 46 §§ i lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995). Dock hör en bostadsrätt efter bostadsrättshavarens död till dödsboet enligt 31 § i lagen om bostadsrättsbostäder (650/1990).

5.2.4 Avsaknad av rätt att hålla kvarlåtenskapen oskiftad i sin besittning

Den efterlevande sambon har inte rätt att hålla den avlidna sambons kvarlåtenskap oskiftad i sin besittning, även om sambornas gemensamma hem ingår i kvarlåtenskapen. Den

---

⁵³ Tuunainen (2013) s. 133.

⁵⁴ Kangas (2015) s. 448.

⁵⁵ Tuunainen (2013) s. 135.

gemensamt ägda bostaden måste säljas för att kvarlåtenskapen efter den avlidna sambon ska kunna skiftas. Den efterlevande sambon har rätt att få den del av köpeskillingen som tillhör hen som ägare enligt lagen om vissa samäganderättsförhållanden (180/1958). Den avlidna sambons kvarlåtenskap, inklusive den del av köpeskillingen som motsvarar den avlidnes ägarandel i den gemensamt ägda bostaden, skiftas mellan hens legala arvingar, om inte något annat följer av den avlidnes testamente.⁵⁶

5.2.5 Bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap

Enligt 8 kap. 2 § första momentet ärvdabalken, FÄB, har den efterlevande sambon rätt att, när ett lagreglerat samboförhållande upphör på grund av dödsfall, efter prövning få bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap, om den efterlevande sambons försörjning har försämrats på grund av att den andra sambon avlidit och bidraget behövs för att trygga dennes försörjning. Som bidrag kan ges pengar, annan egendom eller rätt att använda egendom som ingår i kvarlåtenskapen. När bidragsbehovet och -beloppet prövas ska hänsyn tas till den efterlevande sambons möjligheter att trygga sin försörjning genom sina egna tillgångar och inkomster samt till hens ålder, parförhållandets längd och andra jämförbara omständigheter enligt 8 kap. 2 § fjärde momentet FÄB.

Ett bidrag till den efterlevande sambon kan i undantagsfall leda till att en bröstarvinge inte får sin laglott enligt 8 kap. 2 § tredje momentet FÄB. Dessutom saknar arvlåtarens testamente verkan till den del det kränker den efterlevande sambons rätt att få bidrag enligt 8 kap. 6 § första momentet FÄB. Inte heller en gåvoutfästelse kan göras gällande till den del utfästelsen hindrar den efterlevande sambon från att få bidrag enligt 8 kap. 6 § tredje momentet FÄB.⁵⁷

När ett oreglerat samboförhållande upphör på grund av dödsfall, kan den efterlevande sambon få ett *frivilligt* bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap.⁵⁸

Om det rör sig om ett oreglerat samboförhållande, ska den efterlevande sambon betala arvsskatt på bidraget enligt andra skatteklassen enligt 11 och 14 §§ i lagen om skatt på arv och gåva (378/1940), ArvsskatteL. Däremot, om det rör sig om ett lagreglerat

---

⁵⁶ Kangas (2018) s. 284.

⁵⁷ Kangas (2015) s. 453.

⁵⁸ A.a. s. 437.

samboförhållande, ska den efterlevande sambon betala arvsskatt på bidraget enligt första skatteklassen, som är den lägsta skatteklassen, enligt 11 och 14 §§ ArvsskatteL.⁵⁹

5.2.6 En efterlevande sambos möjligheter till stärkt efterlevandeskydd

5.2.6.1 Testamente

Ett första sätt för den efterlevande sambon att stärka sitt efterlevandeskydd är att upprätta ett testamente. Ett avtal om kvarlåtenskap är ogiltigt enligt 17 kap. 1 § FÄB. Om samborna vill ingå ett avtal med bestämmelser med tanke på dödsfall, ska de därför upprätta ett testamente.⁶⁰

Samborna kan upprätta ett *inbördes testamente* till förmån för varandra.⁶¹ De kan även upprätta ett *begränsat äganderättstestamente* till förmån för varandra, vilket innebär att den efterlevande sambon får fri förfoganderätt över egendomen under sin livstid, men då hen avlider övergår äganderätten till en sekundär testamentstagare. Alltså kan den efterlevande sambon ge bort eller sälja egendomen, men inte testamentera egendomen vidare.⁶²

Såsom enligt den svenska lagstiftningen, kan ett testamente dock aldrig ge en efterlevande sambo ett lika starkt skydd som en efterlevande make. Detta, eftersom ett testamente inte kan skydda den efterlevande sambon mot rätten till laglott för den avlidnes bröstarvingar, även om bröstarvingarna är sambornas gemensamma barn.⁶³

Skatterettsligt behandlas den efterlevande sambon olika beroende på om samborna har eller har haft ett gemensamt barn eller inte. Om ett samboförhållande utan ett gemensamt barn upphör på grund av dödsfall och den avlidna sambon har upprättat ett testamente till förmån för den efterlevande sambon, hör sambon till andra arvsskatteklassen enligt 11 och 14 §§ ArvsskatteL. Detta innebär att den efterlevande sambon ska betala en arvsskatt som är mer än dubbelt så stor som den arvsskatt som en efterlevande make i motsvarande situation ska betala.⁶⁴ Däremot, om det rör sig om ett samboförhållande, där samborna varaktigt bott i gemensamt hushåll och har eller har haft ett gemensamt barn, hör sambon till första

---

⁵⁹ A.a. s. 437.

⁶⁰ A.a. s. 431 f. och 438.

⁶¹ Se ovan avsnitt 5.1.4.2.

⁶² Aarnio & Kangas (2015) s. 623.

⁶³ Tuunainen (2013) s. 132.

⁶⁴ Kangas (2018) s. 285.

arvsskatteklassen enligt 11 och 14 §§ Arvsskattel samt 2 kap. 7 § tredje momentet inkomstskattelagen (1535/1992).

5.2.6.2 Försäkringar

Ett andra sätt för den efterlevande sambon att stärka sitt efterlevandeskydd är att teckna en livförsäkring. Detta, eftersom den ena sambon genom ett *separat* förmånstagarförordnande kan förordna om att försäkringsbeloppet ska utbetalas till den andra sambon som förmånstagare. Ett förmånstagarförordnande i den avlidna sambons livförsäkring tolkas i varje enskilt fall. Därför kan ett testamente påverka hur ett förmånstagarförordnande i den avlidna sambons livförsäkring tolkas. Ett rättsfall som belyser detta är HD 2004:40, där de "anhöriga" hade utsetts till förmånstagare. Förmånstagarförordnandet tolkades så att det gällde även försäkringstagarens sambo när arvlåtaren hade testamenterat sin egendom till sin sambo, trots att endast en make, och inte en sambo, kan vara en anhörig enligt lagen om försäkringsavtal (554/1994). Rättsfallet har dock inte skapat en allmän tolkningsprincip till förmån för sambor.⁶⁵

---

⁶⁵ Tuunainen (2013) s. 132.

6 ÅSIKTER SOM FRAMFÖRTS I DEN SVENSKA DOKTRINEN

6.1 Begränsning av testationsfriheten

Enligt den svenska lagstiftningen har barn till sambor rätt att få ut sin laglott direkt efter att den ena sambon avlidit, även om barnen är gemensamma.⁶⁶ Därför har Brattström och Singer påpekat att möjligheten för sambor att själva stärka sitt ekonomiska skydd genom testamente är begränsad för sambor med barn, vilket innebär att sambor med barn begränsas i sin testationsfrihet av barnens laglotter, medan sambor utan barn genom att upprätta ett inbördes testamente, kan uppnå precis lika starkt efterlevandeskydd som makar utan särkullbarn. Detta skapar orättvisa mellan sambor med och utan barn. Dessutom är möjligheten för sambor att själva stärka sitt ekonomiska skydd genom testamente ännu mera begränsad om den avlidne sambon har ett minderårigt barn. Enligt 15 kap. 6 § föräldrabalken, FB, har nämligen barnets ställföreträdare inte rätt att avstå från arv för barnets räkning, vilket innebär att företrädaren inte kan godkänna ett testamente till förmån för efterlevande sambo utan måste begära jämkning av testamentet för att få ut barnets laglott. Detta innebär att sambor med minderåriga barn inte kan stärka sitt ekonomiska skydd genom testamente.⁶⁷

Idag innebär ett avstående från sin direkta rätt till laglott, vid testamente till förmån för efterlevande sambo, en definitiv avsägelse av arvsrätt efter den föräldern.⁶⁸ Därför har Brattström framfört att sambors gemensamma bröstarvingar kunde ges rätt att, vid testamente till förmån för efterlevande sambo, avstå från sin direkta rätt till laglott och istället ges rätt till efterarv, såsom ett särkullbarn till en efterlevande make enligt 3 kap. 9 § SÄB. Ett avstående av ett underårigt barn skulle kräva överförmyndarens samtycke i motsvarighet till vad som gäller för särkullbarn enligt 15 kap. 6 § FB.⁶⁹ Även Boström och Israelsson föreslår detta och påpekar att sambors gemensamma barn inte behöver arvet efter den först avlidna föräldern mer än makars gemensamma barn och att man genom att ta bort

---

⁶⁶ Brattström (2013) s. 126 f.

⁶⁷ Brattström & Singer (2015) s. 116 och 205.

⁶⁸ A.a. s. 116.

⁶⁹ Brattström (2013) s. 127.

rätten för sambors gemensamma barn att ta ut sin laglott efter den först avlidna förälderns död, skulle underlätta livet för många efterlevande sambor.⁷⁰

Brattström har påpekat att laglotten kunde avskaffas eller minskas, eftersom varken gemensamma barn eller särkullbarn då hade haft möjlighet begära jämkning av ett testamente mellan samborna för att få ut sin laglott. Dessutom har Brattström tillagt att om laglotten kvarstår kunde sambors gemensamma barn jämföras med makars. Detta skulle innebära att sambors gemensamma barn skulle få vänta med att få ut sitt arv tills båda föräldrarna avlidit enligt 7 kap. 3 § SÄB.⁷¹

6.2 Införande av arvsrätt

I Sverige har det under en lång tid diskuterats huruvida det borde införas arvsrätt för sambor eller inte. Brattström och Singer har framfört argument både för och emot införande av arvsrätt för sambor. Några skäl som talar emot införande av arvsrätt är att det skulle undergräva äktenskapet som institution samt att antalet samboförhållanden mellan äldre personer ökar och dessa personer är eventuellt mer intresserade av att skydda bröstarvingarna än efterlevande sambo genom att hen ges arvsrätt.⁷² Brattström har även påpekat att det faktum att samborna kan ha valt att leva i ett samboförhållande för att en eller bägge parter inte velat ha giftorätt eller arvsrätt i varandras egendom talar emot införande av arvsrätt.⁷³ Några skäl som talar för införande av arvsrätt är det ökade antalet, även långvariga, samboförhållanden, samt att eftersom den svenska lagstiftningen gällande sambor är omfattande, förväntar sig människor att samhället tillhandhåller ett omfattande rättsligt skydd för efterlevande sambo.⁷⁴ Även Boström och Israelsson har framfört att det stora antalet samboförhållanden talar för införande av arvsrätt.⁷⁵

---

⁷⁰ Boström & Israelsson (2004) s. 644 och 647.

⁷¹ Brattström (2013) s. 127.

⁷² Brattström & Singer (2015) s. 206.

⁷³ Brattström (2013) s. 127 f.

⁷⁴ Brattström & Singer (2015) s. 206.

⁷⁵ Boström & Israelsson (2004) s. 646.

7 ANALYS

Mot bakgrund av tidigare kapitel ska jag i denna analys försöka besvara den centrala frågeställningen som angivits i inledningskapitlet. Därmed uppfyller jag även syftena med uppsatsen som också angivits i inledningskapitlet.

7.1 Likheter och skillnader gällande sambors efterlevandeskydd i Sverige och Finland

För att SSamboL ska vara tillämplig krävs inte att samboförhållandet har varat en viss tid eller att samborna har eller har haft ett gemensamt barn. Däremot krävs, för att FSamboL ska vara tillämplig, fem års samboende eller att samborna har eller har haft ett gemensamt barn. Alltså är SSamboL tillämplig på fler samboförhållanden än FSamboL, eftersom alla samboförhållanden omfattas av SSamboL, medan det i Finland finns två olika former av samboförhållanden: oreglerade och lagreglerade.

Enligt både SSamboL och FSamboL kan egendomen delas mellan samborna när samboförhållandet upphör. I bägge länder behåller samborna sin egen egendom när samboförhållandet upphör. Enligt SSamboL har samborna, förutom sin egen egendom, även så kallad samboegendom som delas lika mellan samborna när samboförhållandet upphör, oavsett vem av samborna som är ägare till egendomen. Dessutom garanterar den lilla basbeloppsregeln en efterlevande sambo samboegendom till ett värde motsvarande två prisbasbelopp. Enligt FSamboL har en efterlevande sambo rätt att få gottgörelse och rätt att efter prövning få bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap. Dock har enbart en efterlevande sambo i ett lagreglerat samboförhållande denna rätt, även om en efterlevande sambo i ett oreglerat samboförhållande kan få ett frivilligt bidrag. Alltså har en efterlevande sambo i Sverige genom bodelningsreglerna och den lilla basbeloppsregeln ett minimiskydd, medan en efterlevande sambo i Finland i princip saknar minimiskydd, då hen varken är garanterad gottgörelse eller bidrag enligt FSamboL.

Enligt SSamboL har en efterlevande sambo under vissa förutsättningar rätt att överta sambornas gemensamma bostad från dödsboet. Enligt den finska sambolagstiftningen hör en bostadsrätt efter bostadsrättshavarens död till dödsboet och dessutom har en efterlevande sambo inte rätt att hålla den avlidna sambons kvarlåtenskap oskiftad i sin besittning, vilket innebär att den gemensamt ägda bostaden måste säljas för att kvarlåtenskapen efter den

avlidna sambon ska kunna skiftas. Alltså har en efterlevande sambo i Sverige bättre möjligheter att bibehålla sambornas gemensamma hem.

I bägge länder kan sambor själva stärka sitt ekonomiska skydd genom att upprätta ett testamente eller teckna en livförsäkring. Enligt SÄB kan sambor även själva stärka sitt ekonomiska skydd genom att ingå avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. Alltså har en efterlevande sambo i Sverige fler möjligheter att stärka sitt ekonomiska skydd.

7.2 Lagstiftningen gällande sambors efterlevandeskydd – en tillräcklig lagstiftning?

Under de senaste årtiondena har samhället förändrats och idag är samboförhållandet en vanlig samlevnadsform. Därför är den nuvarande svenska och finska sambolagstiftningen, enligt min åsikt, inte tillräcklig i dagens samhälle, utan den bör, enligt min åsikt, förstärkas genom nedanstående förslag.

7.2.1 Särskilt gällande den finska sambolagstiftningen

För det första bör, enligt min åsikt, den nuvarande finska sambolagstiftningen förstärkas genom att FSamboL, likt SSamboL, skulle vara tillämplig när två personer stadigvarande sammanbor i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Detta, eftersom rekvisiten för ett lagreglerat samboförhållande är relativt stränga enligt den nuvarande lagstiftningen och en ändring av rekvisiten bland annat skulle leda till att fler efterlevande sambor skulle ha rätt till bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap.

För det andra bör rätten till bidrag ur den avlidna sambons kvarlåtenskap vara garanterad en efterlevande sambo, både i ett lagreglerat och i ett oreglerat samboförhållande. Detta, eftersom det, enligt den nuvarande lagstiftningen alltid är osäkert om den efterlevande sambon kommer att få bidrag.

Även om samborna själva kan stärka sitt ekonomiska skydd genom testamente, måste den efterlevande sambon, enligt den nuvarande lagstiftningen, betala arvsskatt enligt andra arvsskatteklassen om samborna inte har ett gemensamt barn, oavsett om det är ett lagreglerat samboförhållande eller inte. Detta innebär att beskattningen ofta är hårdare vid testamente än vid bidrag, där en sambo i ett oreglerat samboförhållande ska betala arvsskatt enligt den andra skatteklassen och en sambo i ett lagreglerat samboförhållande ska betala

arvsskatt enligt den första arvsskatteklassen. Därför bör, för det tredje, sambor betala arvsskatt vid både testamente och bidrag enligt första arvsskatteklassen, oavsett om det är ett oreglerat eller lagreglerat samboförhållande.

7.2.2 Begränsning av testationsfriheten

Enligt min åsikt bör den nuvarande svenska och finska sambolagstiftningen förstärkas genom att sambor får testamentera all sin kvarlåtenskap, inklusive de gemensamma barnens laglotter, till varandra med efterarvsrätt för barnen. Detta, eftersom det skulle stärka den efterlevande sambons ekonomiska skydd utan att den avlidne sambons arvingar mister sin arvsrätt, men även motsvara vad som gäller för makar med gemensamma barn.

Däremot bör inte, enligt min åsikt, laglotten avskaffas, eftersom det skulle resultera i att den legala arvsordningen blir dispositiv. Dessutom är det, som tidigare nämnts, få sambor, åtminstone i Sverige, som upprättar ett testamente, trots att många känner till att de måste upprätta ett testamente för att ärva varandra. Därför skulle ett avskaffande av laglotten leda till ett stärkt efterlevandeskydd för enbart minoriteten av samboförhållandena, varför det inte är en tillfredsställande lösning.

7.2.3 Arvsrätt

Även om en efterlevande sambo saknar arvsrätt enligt både den nuvarande svenska och finska sambolagstiftningen, bör, enligt min åsikt, arvsrätt inte införas. Att sambolagstiftningen blir tillämplig på alla samboförhållanden när rekvisiten för ett samboförhållande uppfyllts, till skillnad från äktenskapet som utgör en gemensam viljeförklaring genom vilken parterna tillsammans väljer att äktenskapslagstiftningen ska tillämpas på deras förhållande, talar starkast emot införande av arvsrätt för sambor.

7.3 Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis kan konstateras att den svenska rättsordningen ger ett starkare skydd för en efterlevande sambo än den finska rättsordningen. En orsak till detta kan vara att SSamboL bygger på tanken att den svagare parten ska ges ett minimiskydd när samboförhållandet upphör medan FSamboL bygger på tanken att den ena sambon inte ska få obehörig vinst på den andra sambons bekostnad. En annan orsak kan vara att Sverige fick en sambolagstiftning redan år 1973, medan Finland inte fick en sambolagstiftning förrän år 2011. Därför har man i Sverige under en lång tid diskuterat hur det rättsliga

efterlevandeskyddet för sambor kunde förstärkas, medan man i Finland inte fört sådana diskussioner.

På grund av det samhälleliga behovet av en förstärkt lagstiftning gällande sambors efterlevandeskydd i både Sverige och Finland, är det viktigt att diskussionen om sambors efterlevandeskydd fortsätter och förhoppningsvis leder till att den nuvarande lagstiftningen förstärks inom en snar framtid. Tills så sker är min uppmaning till alla sambor som vill skaffa sig ett starkare ekonomiskt skydd än det rättsliga skydd som lagstiftningen ger att antingen upprätta ett testamente i god tid innan samboförhållandet upphör eller ingå äktenskap.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Sverige

SOU 1972:41 Familj och äktenskap I.

SOU 1981:85 Äktenskapsbalk.

Prop. 1986/87:1 Om äktenskapsbalk m.m.

Prop. 2002/03:80 Ny sambolag.

Bet. 2002/03:LU19 Ny sambolag.

Finland

Mietintö 2008:10 Yhteistalouden purkamisen avoliiton päättyessä

RP 37/2010 Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll och om ändring av vissa lagar som har samband med den

Litteratur

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo, *Suomen jäämistöoikeus II – Testamenttioikeus*, 5:e upplagan, Talentum, Helsingfors, 2015.

Agell, Anders, "Familjeformer och lagstiftningsideologi", *Svensk Juristtidning*, 1998, s. 518–531.

Agell, Anders & Brattström, Margareta, *Äktenskap, samboende, partnerskap*, 5:e upplagan, Iustus, Uppsala, 2011.

Boström, Viola & Israelsson, Ulf, "Är arvsrätten föråldrad? Något om sambors efterlevandeskydd", *Svensk Juristtidning*, 2004, s. 644–647.

Brattström, Margareta, "Balansen mellan efterlevande makens rätt och den först avlidna makens arvingar. Arvsrätt för sambor? – Ett svenskt perspektiv", i: *Utviklingen i nordisk*

- arverett – tegn i tiden: Nordisk arverettskonferanse 24. oktober 2012*, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, 2013, s. 117–128.
- Brattström, Margareta & Singer, Anna, *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 4:e upplagan, Iustus, Uppsala, 2015.
- Eriksson, Anders, *Arv och testamente*, Thomson, Stockholm, 2008.
- Grauers, Folke, *Ekonomisk familjerätt: makars & sambors egendom & bostad : gåva, arv, testamente & boutredning*, 9:e upplagan, Karnov Group, Stockholm, 2016.
- Håkansson, Göran, *Sambolagen: en kommentar*, Karnov Group, Stockholm, 2016.
- Kangas, Urpo, *Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder*, 1:a upplagan, Talentum, Helsingfors, 2015.
- Kangas, Urpo, *Perhevarallisuuslakeus*, 3:e upplagan, Alma Talent, Helsingfors, 2018.
- Kleineman, Jan, "Rättsdogmatisk metod", i: Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1:a upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 21–45.
- Lind, Göran, "Utvecklingen av samboförhållanden och samborätten i Norden", i *Nordisk samboerrett*, Gyldendal Juridisk, Oslo, 2014, s. 13–67.
- Tuunainen, Pekka, "Samboförhållanden och en sambos bortgång", i: *Utviklingen i nordisk arverett - tegn i tiden: Nordisk arverettskonferanse 24. oktober 2012*, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, 2013, s. 129–139.
- Walleng, Kajsa, *Att leva som sambo: en civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambo och om det är i takt med sin tid*, 1:a upplagan, Iustus, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2015, Uppsala, 2015.
- Walén, Gösta & Lind, Göran, *Ärvdabalken: en kommentar. Del 2, (18-25 kap.) : boutredning och arvsförfaranden, försäkringar, EU:s arvsförordning m.m.*, 6:e upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1994 s. 256.

Hovrätter

RH 2005:34

Finland

Hösta domstolen

HD 2004:40

Europadomstolen

Johnston and Others v. Ireland, 18 december 1986, Series A no. 112